

**REFLEKSIV MUHITDA TALABALARNI O'Z-O'ZINI TAHLIL
QILISHGA O'RGATISH BOSQICHLARI**

Sodiqova Shaxnoza Ulug'bek qizi

Andijon shahar 26-DMTM metodisti

shahnoza.sadikova92@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada talabalarning refleksiv muhitda o'z-o'zini tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish bosqichlari yoritilgan. Zamonaviy ta'limda talabalarning mustaqil fikrlash, o'z faoliyatini tahlil qilish va metakognitiv kompetensiyalarini rivojlantirish zarurligi asoslanadi. Tadqiqotda refleksiv muhitning pedagogik ahamiyati, uning asosiy komponentlari, shuningdek, bosqichma-bosqich yondashuv asosida reflektiv ko'nikmalarni rivojlantirish metodikasi bayon etiladi. Shuningdek, talabalarning tanqidiy fikrlash, qaror qabul qilish va o'z-o'zini baholash kompetensiyalarini shakllantirishda refleksiv muhitning o'rni ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar. refleksiya, refleksiv muhit, o'z-o'zini tahlil qilish, tanqidiy fikrlash, metakognitiv kompetensiya, pedagogik yondashuv, ta'lim samaradorligi, mustaqil fikrlash, portfoliolar, o'z-o'zini baholash

Zamonaviy ta'lim jarayonida talabadan nafaqat bilimni egallashi, balki o'zining o'quv faoliyati ustida muntazam ravishda fikr yuritishi, o'zini baholashi va rivojlantirish yo'llarini mustaqil aniqlashi talab qilinmoqda. Shu nuqtai nazardan refleksiya va metakognitiv kompetensiyalarni shakllantirish zamonaviy pedagogikaning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, talabaning o'z-o'zini tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish – uni faol, tanqidiy fikrlovchi va mustaqil shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Refleksiv muhit esa ana shu jarayonni tabiiy va tizimli tarzda amalga oshirish imkonini beradigan pedagogik makon sifatida qaraladi.

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi – refleksiv muhitni shakllantirish va uni samarali tashkil etish orqali talabalarni o'z-o'zini tahlil qilishga o'rgatish

bosqichlarini aniqlashdan iborat. Tadqiqot obyekti sifatida oliy ta'lim muassasalaridagi o'quv jarayoni, predmeti sifatida esa talabalarni refleksiv faoliyatga jalb qilish jarayoni o'rganiladi. Mazkur yo'nalishda olib borilgan tahlillar asosida refleksiv muhit orqali o'z-o'zini tahlil qilish kompetensiyalarini shakllantirishning bosqichma-bosqich yondashuvini ishlab chiqish ilmiy yangilik hisoblanadi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari o'quv jarayonini takomillashtirish, talabalar mustaqilligini rivojlantirish va sifatli ta'limga erishish yo'lida muhim amaliy ahamiyatga egadir.

Refleksiya tushunchasi ilm-fanning turli sohalarida o'ziga xos talqin etilgan. Unga ko'ra, refleksiya – shaxsning o'z fikrlari, his-tuyg'ulari va harakatlarini tahlil qilishi, baholashi hamda ular asosida anglash jarayonidir. Filosofik nuqtai nazardan refleksiya inson ongining o'ziga qaytishi, o'z-o'zini idrok etish shakli sifatida qaraladi. Psixologiyada esa u shaxsning ichki holatlarini anglash va bu orqali o'z faoliyatini o'zgartirish vositasi sifatida baholanadi. Pedagogikada refleksiya o'quvchi yoki talabaga o'z ta'limiy faoliyatini anglash, tahlil qilish va takomillashtirishga xizmat qiluvchi muhim kognitiv faoliyat turi sifatida tushuniladi.

Refleksiv muhit deganda shunday ta'limiy makon tushuniladiki, u erda talaba o'z o'quv faoliyatiga tanqidiy yondashadi, o'z bilimlarini tahlil qiladi, xatolarini ko'radi va shaxsiy rivojlanish traektoriyasini shakllantira oladi. Bunday muhitda o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki talabaning fikrlash faoliyatini rag'batlantiruvchi hamkor sifatida ishtirok etadi. Refleksiv muhit uchta asosiy komponent asosida shakllanadi. Subyektiv-motivatsion komponent – bu talabaning o'z-o'zini anglashga bo'lgan ichki ehtiyoji va o'qishga nisbatan ijobiy munosabati bilan bog'liq. Emotsional-psixologik komponent esa ijobiy ruhiy muhit, ochiqlik, ishonch va erkin fikr almashish imkoniyatini ta'minlaydi. Metodologik-texnologik komponent esa refleksiv faoliyatni qo'llab-quvvatlaydigan uslublar, topshiriqlar va texnologiyalar majmuasini o'z ichiga oladi.

Refleksiv muhitda shaxs rivojlanishi ongli, mustaqil va izchil yo'sinda kechadi. Bunday muhitda talaba o'z o'quv faoliyatini boshqarishga, xatolarini tan olishga, yangicha yondashuvlarni ishlab chiqishga qodir bo'ladi. Bu esa nafaqat bilimlarni chuqurroq o'zlashtirish, balki hayotiy kompetensiyalarni shakllantirishga ham xizmat qiladi. Zamonaviy ta'lim jarayonida talabalarni o'z-o'zini tahlil qilishga o'rgatish ularning mustaqil fikrlovchi, mas'uliyatli va reflektiv shaxs sifatida shakllanishida muhim omil hisoblanadi. O'z-o'zini tahlil qilish – bu shaxsning o'z bilim darajasi, faoliyati va natijalariga ongli baho berishi, kamchilik va yutuqlarini aniqlashi, shuningdek, rivojlanish yo'nalishlarini belgilash jarayonidir. Ta'lim tizimida ushbu ko'nikmaning mavjudligi talabaning bilimlarni yuzaki emas, balki chuqur va ongli o'zlashtirishiga yordam beradi.

O'z-o'zini tahlil qilish orqali talabalarda bir qator muhim kompetensiyalar shakllanadi. Avvalo, tanqidiy fikrlash – ya'ni ma'lumotlarga baho berish, ularni tahlil qilish va turli nuqtai nazarlarni solishtirish qobiliyati rivojlanadi. Shuningdek, talabalar o'z fikrini asoslash, ya'ni dalillash va mantiqiy ifodalashga intiladi. Qaror qabul qilish ko'nikmasi esa ularga turli ta'limiy vaziyatlarda to'g'ri yo'lni tanlash imkonini beradi. Natijalarni baholash esa faoliyat samaradorligini aniqlash va uni takomillashtirishga xizmat qiladi. Mazkur reflektiv kompetensiyalarni shakllantirish uchun bir qator pedagogik va psixologik omillar zarur. Jumladan, ochiq va ishonchli ta'lim muhiti, konstruktiv fikr almashish imkoniyatlari, o'qituvchining refleksiyaga yo'naltiruvchi savollari, shuningdek, kundalik yozuvlar, portfoliolar va o'z-o'zini baholash jadvallaridan foydalanish bu jarayonni samarali qiladi. Shu tarzda, o'z-o'zini tahlil qilishga o'rgatilgan talaba o'z o'qishiga ongli yondashadi va doimiy o'zgarishga tayyor bo'lgan shaxs sifatida shakllanadi.

Refleksiv muhitda talabalarni o'z-o'zini tahlil qilishga o'rgatish jarayoni bosqichma-bosqich yondashuvni talab qiladi. Bu bosqichlar orqali talaba nafaqat refleksiv faoliyatga kirishadi, balki uni ongli ravishda boshqarishni ham

o'rganadi. Dastlabki tayyorlov bosqichida talabaga refleksiya mohiyati, uning ta'limdagi ahamiyati haqida ilmiy va amaliy ma'lumotlar beriladi. Bu orqali talabaning reflektiv jarayonga bo'lgan motivatsiyasi shakllantiriladi, shuningdek, psixologik jihatdan tayyorgarligi mustahkamlanadi.

Keyingi bosqichda refleksiv faoliyatni yo'lga qo'yish ko'zda tutiladi. Bu bosqichda mashg'ulotlarda refleksiv topshiriqlar, savol-javoblar va o'z-o'zini baholashga yo'naltirilgan tahliliy savollar joriy qilinadi. Diagnostika va mulohaza yuritish strategiyalaridan foydalanish orqali talabalar o'z fikrlarini aniqlik bilan ifodalash, sabab-oqibat bog'liqliklarini tahlil qilish, o'z faoliyatini baholash imkoniyatiga ega bo'ladi. So'nggi bosqich – mustahkamlash va umumlashtirish jarayonida o'z-o'zini baholash jadvallari, kundaliklar va portfoliolar yordamida refleksiv tajriba tizimlashtiriladi. Jamoaviy tahlil va fikr almashuv orqali o'quvchilarning qarashlari kengayadi, o'zgarishlar dinamikasi kuzatilib boriladi. Har bir bosqichda metakognitiv yondashuv, refleksiv yozuvlar, aks ettirish texnologiyalari va shaxsiy portfoliolar asosiy metodik vosita sifatida xizmat qiladi. Bu usullar orqali refleksiya shunchaki faoliyat emas, balki shaxsiy rivojlanishning uzviy qismiga aylanadi.

Talabalarni o'z-o'zini tahlil qilishga o'rgatish jarayonining samaradorligini baholash uchun aniqlashtirilgan mezonlarga asoslanish zarur. Bunday mezonlar, avvalo, talabaning kognitiv va reflektiv ko'nikmalar darajasida namoyon bo'ladi. Ya'ni, talaba o'z bilimlarini chuqur tahlil qila olishi, o'rganganlarini kontekstda qo'llay bilishi va o'z fikrlarini mantiqiy asoslab ifoda eta olishi orqali bu kompetensiyalarni namoyon qiladi. Samaradorlikni belgilovchi yana bir muhim mezon – bu talabaning o'z fikriga egaligi va uni dalillar bilan asoslash qobiliyatidir. O'z pozitsiyasini mustaqil ifoda eta olgan, tanqidiy tahlilga tayangan talaba chinakam reflektiv faoliyatga jalb etilgan hisoblanadi. Shuningdek, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati ham refleksiv rivojlanishning ajralmas mezonidir. Talaba qarorlar qabul qilishda o'z tajribasi va tahliliy fikrlashiga asoslansa, bu uning metakognitiv darajasi yuksakligini ko'rsatadi.

Nihoyat, talabada o'z faoliyatini rejalashtirish va tahlil qilish malakalarining mavjudligi, ya'ni oldindan maqsad qo'yish, natijalarni kuzatish va ularga baho berish qobiliyati, ushbu o'quv-metodik yondashuvning samaradorligini belgilaydi. Bu mezonlar asosida talabalar faoliyatining rivojlanish dinamikasini aniqlash va kerakli pedagogik tuzatishlarni kiritish imkoniyati yaratiladi.

O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, refleksiv muhitda talabalarni o'z-o'zini tahlil qilishga o'rgatish ularning ta'limga nisbatan mas'uliyatli yondashuvi, mustaqil fikrlashi va o'z bilim jarayonini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu jarayon talabaning nafaqat akademik, balki shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, refleksiv faoliyat orqali o'z-o'zini baholash, tanqidiy fikrlash, asosli qarorlar qabul qilish kabi metakompetensiyalar shakllanadi. Refleksiv muhitning ta'lim samaradorligiga ta'siri shundaki, u talabalarni faollikka, ijodiy fikrlashga va o'z ustida ishlashga undaydi. Bu esa ta'lim jarayonini passiv bilim olishdan faol ishtirok va o'zgarishga yo'naltiradi. O'quvchi subyekt sifatida shakllanadi va o'qituvchi bilan hamkorlikda rivojlanadi.

Amaliy jihatdan quyidagi tavsiyalarni ilgari surish mumkin: birinchidan, o'qituvchilarga refleksiya metodikasi bo'yicha maxsus ko'rsatmalar ishlab chiqish, jumladan, tahliliy savollar tuzish, fikr-mulohaza berish va refleksiv suhbatlar o'tkazish uslublarini o'rgatish. Ikkinchidan, dars jarayonida refleksiv topshiriqlardan – masalan, o'z-o'zini baholash jadvallari, kundaliklar, yakuniy tahlil savollaridan muntazam foydalanish zarur. Uchinchidan, refleksiv muhitni texnologik asosda boyitish uchun digital portfoliolar, onlayn muhokama platformalari, video-refleksiya va boshqa raqamli vositalardan samarali foydalanish tavsiya etiladi. Bu yondashuvlar zamonaviy ta'limning reflektiv va raqamli komponentlarini uyg'unlashtirish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Masharipova F. Fostering reflective practice: a pathway to effective teaching and professional growth // Jurnal Pendidikan Bahasa Inggr. – 2025. – T. 2, № 3. – B. 1-9.
2. Abdullaeva G. Refleksiya orqali talabalarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirish // Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar jurnali. – 2024. – № 1(7). – B. 45-52.
3. Yo'ldosheva N. Talabalarni metakognitiv kompetensiyalarga o'rgatishning metodik yondashuvlari // O'zbekiston oliy ta'lim jurnali. – 2023. – № 4. – B. 31-38.
4. Qodirova D. Reflektiv o'qitish texnologiyalarining ta'limdagi ahamiyati // Ta'lim, fan va innovatsiya. – 2023. – № 4(12). – B. 75-82.
5. Mirzayev A.B., Rasulov A.R. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarda refleksiyaning o'rni // IJIED – International Journal on Integrated Education. – 2025. – T. 15, № 2. – B. 202-208.
6. Маликова Р.Э., Пьянова Е.Н. Изучение рефлексии у студентов-психологов // Международный журнал экспериментального образования. – 2014. – № 6-1. – С. 91-93.
7. Фёдорова М.А. Рефлексия как основа учебной самостоятельной деятельности студентов // Современные проблемы науки и образования. – 2017. – № 1. – С. 45-49.
8. A
b
d
a
y
e
v
S
h
R
e
f
l
e
k
t
i
v
e
d
i
c
i
n
e
r
g
i
y
a
s
h
i
n
g
t
a'
l
i
m
n
i
n
g
o
r
n
i
h
a
m
d
a
r
i
v
o
j
l
a
n
i
s
h
o
m
i
l
l
a
r
i
9. Smith R. Developing metacognitive skills in higher education: a reflective approach // Higher Education Journal. – 2021. – Vol. 32, No. 2. – P. 112-119.
10. Kumar V. Reflective teaching in modern education systems // International Journal of Educational Research. – 2020. – Vol. 45, No. 1. – P. 50-56.